

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Název vzdělávacího materiálu:	Středověká literatura - struktura maturitního okruhu a úkoly
Číslo vzdělávacího materiálu:	VY_32_INOVACE_CJL1.1.06a
Autor vzdělávacího materiálu:	PhDr. Olga Šimandlová
Období, ve kterém byl vzdělávací materiál vytvořen:	září 2013
Vzdělávací oblast:	Jazyk a jazyková komunikace
Vzdělávací obor:	Český jazyk a literatura
Vzdělávací předmět:	Český jazyk a literatura
Tematická oblast:	Světová a česká literatura od starověku po 18. století
Ročník, pro který je vzdělávací materiál určen:	4. ročník gymnázia (vyšší stupeň)

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Anotace:

Vzdělávací materiál slouží jako struktura maturitního okruhu při opakování učiva ve 4. ročníku při přípravě na maturitní zkoušku. Obsahuje cvičné úkoly k ověření poznatků. Inovuje výuku využitím interaktivní tabule.

Citace použitých zdrojů:

HÁNOVÁ Eva a kol. *Odmaturuj z literatury 1*. 3. vyd. Brno: Didaktis, 2004. ISBN 80-7358-016-0. s. 15 - 26.
SOCHROVÁ, Marie. *Český jazyk a literatura*. 1. vyd. Havlíčkův Brod: Nakladatelství Fragment, 2007. ISBN 978-80-253-0468-6. s. 10 - 14.
Vlastní zdroje.

Vzdělávací materiál vytvořen v rámci projektu
Sportovní gymnázium - škola 21. století

OSNOVA TÉMATU

1. EVROPSKÁ STŘEDOVĚKÁ LITERATURA

1.1 HRDINSKÉ NÁRODNÍ EPOSY

1.2 DVORSKÁ (KURTOAZNÍ) LYRIKA

1.3 CESTOPISY

2. PÍSEMNICTVÍ V ČESKÝCH ZEMÍCH

2.1 STAROSLOVĚNSKÁ LITERATURA

2.2 LATINSKÉ OBDOBÍ V NAŠÍ LITERATUŘE

2.3 POČÁTKY ČESKY PSANÉ TVORBY

2.4 LITERATURA DOBY HUSITSKÉ

3. ÚKOLY K TÉMATU STŘEDOVĚKÁ LITERATURA

1. EVROPSKÁ STŘEDOVĚKÁ LITERATURA

EVROPSKÁ STŘEDOVĚKÁ LITERATURA

1. HRDINSKÉ NÁRODNÍ EPOSY

literatura v národních jazycích

oslava činů rytíře bojujícího za čest svého krále

STAROANGLICKÁ LITERATURA

- **Beowulf** , 7. – 8. stol.

anglosaská hrdinská báje

válečník Beowulf bojuje s obrem Grendelem za čest svého krále

EVROPSKÁ STŘEDOVĚKÁ LITERATURA

FRANCOUZSKÁ LITERATURA

- **chansons de geste** – písně o činech
- **Píseň o Rolandovi**, poč. 12. stol.
oslava hrdinství rytíře Rolanda z družiny krále Karla Velikého

ŠPANĚLSKÁ LITERATURA

- **Píseň o Cidovi**, pol. 12. stol.
Cid (česky pán) = Rodrigo Diaz de Vivar , statečný bojovník
v boji s Maury

EVROPSKÁ STŘEDOVĚKÁ LITERATURA

NĚMECKÁ LITERATURA

- **Píseň o Nibelunzích**, konec 13. stol.
- **Tristan a Izolda**, 12. stol.
z keltských pověstí
ve středověku oblíbený milostný námět

EVROPSKÁ STŘEDOVĚKÁ LITERATURA

RUSKÁ LITERATURA

- **Slovo o pluku Igorově**, konec 12. stol.
boj knížete Igora proti Mongolům
- **byliny** – veršovaná vyprávění o statečných bohatýrech,
např. Ilja Muromec

EVROPSKÁ STŘEDOVĚKÁ LITERATURA

JIHOSLOVANSKÁ LITERATURA

- **Junácké zpěvy**, konec 10. – 12. stol.
kralevic Marko statečně bojuje s Turky

ZÁPADOSLOVANSKÁ LITERATURA

není dochován žádný hrdinský národní epos

EVROPSKÁ STŘEDOVĚKÁ LITERATURA

1.2 DVORSKÁ (KURTOAZNÍ) LYRIKA

vznik v J Francii, oblast Provence

trubadúři

milostná poezie, vyznání lásky k zadané ženě, láska jako poddanství

žánry:

- **pastorela** – milostný dialog venkovské dívky a rytíře
- **epistola** – milostný list
- **alba, svítáníčka** – loučení milenců za úsvitu, jitřní píseň
- **serena** – loučení milenců za večera, večerní píseň

EVROPSKÁ STŘEDOVĚKÁ LITERATURA

1.3 CESTOPISY

- **MARCO POLO**

Milion, 13. stol.

o cestě po východní Asii a Číně

- **John Mandevilla**

Cesty pana Johna Mandevilla, 14. stol.

o cestě do Afriky a Asie

2. PÍSEMNICTVÍ V ČESKÝCH ZEMÍCH

2. 1 STAROSLOVĚNSKÁ LITERATURA

STAROSLOVĚNSKÁ LITERATURA

- rok 863 – příchod misionářů Konstantina a Metoděje na Velkou Moravu na pozvání knížete Rastislava
- šíření křesťanství a učení Bible
- význam mise náboženský, politický a literární
- mise trvala necelé 4 roky
- **staroslověnština** (z nářečí okolí Soluně) – první literární jazyk Slovanů
- stsl. se užívala v období 9. – 11. století
- **hlaholice** (z malých písmen řecké abecedy) – první písmo Slovanů

STAROSLOVĚNSKÁ LITERATURA

- **Proglas**, 60. léta 9. stol.
nejstarší dochovaná slovanská veršovaná báseň
stsl. předmluva k překladu evangelia
o právu národa na vlastní kulturu a vzdělání
„nahé jsou zajisté všechny národy bez knih“
autorem asi Konstantin
- **Panonské legendy – Život Konstantina a Život Metoděje**
nejstarší dochovaná stsl. próza
životopisy Konstantina a Metoděje
po odchodu Konstantina a Metoděje z Velké Moravy napsali
jejich žáci na obranu díla

STAROSLOVĚNSKÁ LITERATURA

- **Hospodine, pomiluj ny** (Pane, smiluj se nad námi), 10. stol.
nejstarší česká duchovní píseň
modlitba k Bohu za ochranu míru a úrody v zemi
zpívaná při slavnosti
- **Nomokánon**
- **Zákon sudnyj ljudem**
stsl. památky právního obsahu

STAROSLOVĚNSKÁ LITERATURA

- **legenda** – středověká skladba
lat. legendum = to, co má být čteno
o životě, skutcích a zázracích světců
psaná ve verších nebo prózou
v raně feudální společnosti příklad ze života světců, jak žít
podle zásad křesťanství

STAROSLOVĚNSKÁ LITERATURA

- **Život sv. Václava, 10. stol.**
stsl. legenda
původ a život sv. Václava
- **Druhá staroslověnská legenda o sv. Václavu, 11. stol.**
stsl. legenda
prvky zázračnosti

- po pádu Velkomoravské říše se šířila stsl. kultura ze středních Čech a Prahy, kde vznikl stát Přemyslovců
- centrem stsl. kultury **Sázavský klášter**
v klášteře se nejdéle udržela slovanská bohoslužba
- **r. 1097** vyhnání mniši ze Sázavského kláštera
konec stsl. období na našem území

2.2 LATINSKÉ OBDOBÍ V NAŠÍ LITERATUŘE

LATINSKÉ OBDOBÍ V NAŠÍ LITERATUŘE

- **Kristiánova legenda čili Život a umučení sv. Václava a báby jeho sv. Ludmily**
latinská legenda z 10. stol.
obrana staroslověnské vzdělanosti a prvních Přemyslovců
oslavuje sv. Václava a sv. Ludmilu

LATINSKÉ OBDOBÍ V NAŠÍ LITERATUŘE

- **Chronica Boemorum** (Kronika česká), 12. stol.
nejstarší kronika v naší literatuře
psaná latinsky
autorem Kosmas
vychází z Bible, líčí vznik a potopu světa, bájně období,
příchod praotce Čecha, život prvních Přemyslovců až po
r. 1126, kdy Kosmas umírá
v latinském textu česká slova, tzv. **bohemika**
- **glosy** – česká slova (bohemika) jako přípisek v latinském textu

2.3 POČÁTKY ČESKY PSANÉ TVORBY

POČÁTKY ČESKY PSANÉ TVORBY

přelom 12. /13. stol.

- píseň **Svatý Václav**

druhá česká duchovní skladba, zpívaná při slavnostech
prosba k sv. Václavu za ochranu českého národa

přelom 13. /14. stol.

- **Alexandreis**

veršovaný rytířský epos o Alexandru Makedonském (Velikém)

ideál středověkého panovníka a rytíře

autorem neznámý šlechtic

POČÁTKY ČESKY PSANÉ TVORBY

- **Dalimilova kronika**, počátek 14. stol.
 1. česky psaná veršovaná kronika končí r. 1314 (nástup Lucemburků na český trůn)autor neznámý
až v 16. stol. ji Václav Hájek z Libočan přisoudil třč. Dalimilovi
Dalimil nižší šlechtic, vlastenec, brání český národ před nástupem Lucemburků na český trůn

POČÁTKY ČESKY PSANÉ TVORBY

14. stol., doba Karla IV.

rozkvět českého státu

v Praze arcibiskupství

r. 1348 založena UK

- **laicizace** (zlidovění) a **demokratizace literatury** (tvorba pro širší vrstvy obyvatel)
- **Vita Caroli** (Život Karlův)
latinsky psaný vlastní životopis Karla IV.
události z dětství a mládí strávené ve Francii

POČÁTKY ČESKY PSANÉ TVORBY

- **Kunhutina modlitba**

duchovní lyrika vrcholného středověku

- **Legenda o sv. Prokopu**

sv. Prokop – mnich, zakladatel a správce Sázavského kláštera

- **legenda Život sv. Kateřiny**

královská dcera Kateřina odmítla sňatek s císařem, zasnoubila se Kristu, ke křesťanství přivedla na 50 pohanů, za stálost k víře umučena, prohlášena za svatou

POČÁTKY ČESKY PSANÉ TVORBY

dvorská lyrika

- **Závišova píseň, Dřevo se listem odívá, Ztratilat' jsem milého**
milostná poezie
pastorela, alba čili svítáníčka
trubadúři

POČÁTKY ČESKY PSANÉ TVORBY

- **Satiry Hradeckého rukopisu**
3 skladby, veršované satiry:
- **Satiry o řemeslnících a konšelích** – 7 satir
- **Desatero kázanie božie** – u každého přikázání uvádí, jak ho hříšníci porušují
- **O lišce a džbánu** – bajka, jak liška chtěla utopit džbán a utonula sama
poučení: i chytrák se může spálit

POČÁTKY ČESKY PSANÉ TVORBY

- **Podkoní a žák**
tzv. žákovská tvorba
spor – středověká satira, hádka končí smírem
- **Smil Flaška z Pardubic – Nová rada**
alegorická skladba, satira
zvířata radí králi Lvovi (= Václav IV.) jak má vládnout

POČÁTKY ČESKY PSANÉ TVORBY

- **Mastičkář**

nejstarší dochované středověké drama

námět z velikonoční obřadní hry o Ježíšově zmrtvýchvstání

satira na šarlatány a učení o zmrtvýchvstání

mastičkář na trhu vychvaluje masti

3 Marie chtějí masti koupit a balzamovat Kristovo tělo

2.4 LITERATURA DOBY HUSITSKÉ

LITERATURA DOBY HUSITSKÉ

2. polovina 14. stol. – poč. 15. stol., vrcholný feudalismus
vzpouora lidu proti náboženskému a mravnímu úpadku
církve hlásala život v chudobě a odříkání, ale nežila tak
papež se považoval za hlavu křesťanství
tzv. reformátoři chtěli nápravu církve a její návrat k zásadám
křesťanství

- v popředí žánry: satira, kázání, duchovní píseň, kronika, traktát

LITERATURA DOBY HUSITSKÉ

Husovi předchůdci

většinou kazatelé, usilovali o nápravu církve

- **Konrád Waldhauser** – v Čechách na pozvání Karla IV. kázal na UK v Praze německy a latinsky
- **Matěj z Janova** – kázal a psal latinsky
- **Jan Milíč z Kroměříže** – kázal česky, měl vliv na chudinu jeho žáci založili **Betlémskou kapli** – středisko českého kazatelství

LITERATURA DOBY HUSITSKÉ

- **Tomáš Štítný ze Štítného**
sedlák z J Čech (Štítné u Písku)
psal česky
traktát – učená rozprava, úvaha o náboženské otázce
- **Knížky šestery o obecných věcech křesťanských**
- **Řeči besední**
- **Řeči sváteční a nedělní**
o životě podle zásad křesťanství
feudalismus ale považuje za řád daný Bohem

LITERATURA DOBY HUSITSKÉ

- **Mistr Jan Hus** (1371 - 6. 7. 1415, 6. 7. státní svátek)
Husinec u Prachatic
kněz, učitel, rektor UK v Praze
psal latinsky pro učence, česky pro lid
kázal v Praze v Betlémské kapli, radikalizoval lid, po interdiktu
na Kozím Hrádku u Tábora a na Krakovci
po vzoru anglického reformátora Johna Wicliffa požadoval
reformu církve

LITERATURA DOBY HUSITSKÉ

- **O církvi (De ecclesia)**

latinský spis

hlavou církve není papež, ale J. Kristus

věřící nemá poslouchat nařízení papeže, pokud jsou v rozporu s bibli

příslušníkem církve jen ten, kdo nespáchal těžký hřích

povolán do Kostnice na církevní sněm, názory neodvolal,

6.7.1415 upálen jako kacíř, popel vhozen do Rýna

až v r. 1995 papež Jan Pavel II. Husa ospravedlnil

LITERATURA DOBY HUSITSKÉ

- **De orthographia bohémica (O pravopisu českém)**
latinsky psané jazykovědné dílo
pravopis spřežkový nahrazuje diakritickým
nabodeníčko krátké = tečka, později háček
nabodeníčko dlouhé = čárka

LITERATURA DOBY HUSITSKÉ

česky psaná díla:

- **Výklad Viery, Desatera a Páteře (Výklad víry, Desatera a Otčenáše)**

výklad 3 modliteb a zásad života podle bible

- **Knížky o svatokupectví**

kritizuje duchovní a prodej odpustků, platbu za křty, zpovědi, církevní pohřby, svatby

- **Dcerka** – jak má žít dívka a žena podle křesťanství
- **Postila** – soubor kázání
- **Listy z Kostnice** – list = dopis, obdoba kázání

LITERATURA DOBY HUSITSKÉ

- **Jistebnický kancionál** (Jistebnice u Tábora)
sborník husitských revolučních písní
kancionál – zpěvník, sborník písní
lidová forma duchovního zpěvu
sborový zpěv dodával husitům odvahu k boji
Ktož jsú boží bojovníci
Povstaň, povstaň veliké město pražské

LITERATURA DOBY HUSITSKÉ

- **Vavřinec z Březové – Píseň o vítězství u Domažlic**
vítězství husitů v bitvě u Domažlic r. 1431
- **Žižkův vojenský řád**
povinnosti pro všechny, tresty za porušení
- **Budyšínský rukopis**
3 veršované skladby proti Zikmundovi
Žaloba koruny české, Porok (výtka) koruny české
a Hádání Prahy s Kutnou Horou
spor s nepřáteli husitství

LITERATURA DOBY HUSITSKÉ

- **Petr Chelčický** – doznívání ideálů husitství
sedlák z Chelčic u Vodňan
traktát **O boji duchovním** – odsuzuje husitské války, pánem nad životem a smrtí je jenom Bůh, možný jen boj duchovní (boj s ďáblem)
- **Sieť viery pravé (Síť víry pravé)**
alegorická skladba – kritika církve
- **O trojím lidu**
traktát, odsuzuje středověké dělení společnosti na 3 stavy: kněžský, vojenský a robotný

3. ÚKOLY K TÉMATU STŘEDOVĚKÁ LITERATURA

1. Kulturními a literárními jazyky naší národní literatury byly v období středověku:

- a) staroslověnština, latina
- b) staroslověnština, latina, čeština
- c) staroslověnština, čeština, němčina

2. Staroslověnština jako nejstarší literární jazyk Slovanů se užívala v období:

- a) 8. - 10. století
- b) 9. - 10. století
- c) 9. - 11. století

3. Proglas je:

- a) nejstarší dochovaná slovanská báseň psaná starou češtinou
- b) nejstarší dochovaná slovanská báseň psaná cyrilicí
- c) nejstarší dochovaná slovanská báseň psaná staroslověňštinou

4. O kterém díle je možno říci, že je první knihou, jež zachycuje dobu od bájných dob po příchod praotce Čecha až do počátku 12. století?

- a) Panonské legendy
- b) Kosmova Kronika česká
- c) Dalimilova kronika

5. Autorem první česky psané kroniky je:

- a) Konstantin
- b) Dalimil
- c) Karel IV.

6. Skladba Alexandreis je z hlediska žánru:

- a) rytířský epos
- b) legenda
- c) kronika

7. Skladby Satiry o řemeslnících a konšelích patří do Satir Hradeckého rukopisu společně s díly:

- a) O lišce a džbánu, Podkoní a žák
- b) O lišce a džbánu, Nová rada
- c) O lišce a džbánu, Desatero kázanie božie

8. Mastičkář je:

- a) středověká legenda
- b) středověká satirická próza
- c) středověké drama

9. Staročeská alegorie, kde zvířata radí svému králi – lvovi, jak má vládnout se nazývá:

- a) O lišce a džbánu
- b) Dobrá rada
- c) Nová rada

10. Pro Křišťanovu (Kristiánovu) legendu platí tvrzení:

- a) je to nejstarší dochovaná slovanská legenda o životě Konstantina a Metoděje
- b) je to latinsky psaná legenda na obranu staroslověnské vzdělanosti a prvních Přemyslovců
- c) je to staroslověnsky psaná legenda na obranu staroslověnské vzdělanosti a prvních Přemyslovců

11. Které z tvrzení o mistru Janu Husovi není pravdivé?

- a) Po vyhlášení interdiktu nad Prahou se Hus uchýlil na Kozí Hrádek a Krakovec
- b) Jan Hus psal česky a latinsky.
- c) Jan Hus odmítl přijmout jakoukoliv funkci na Univerzitě Karlově

12. Které literární žánry byly v popředí zájmu v době husitské?

- a) satira - kázání - milostná píseň - drama - traktát
- b) satira - kázání - duchovní píseň - kronika - traktát
- c) satira - kázání - drama - polemika - kronika

13. Která ze starších literárních památek je napsaná česky?

a) Jan Hus – O církvi

b) Život Konstantinův

c) Vavřinec z Březové – Píseň o vítězství u Domažlic

14. Jan Hus se zasloužil i o zjednodušení pravopisu tím, že zavedl:

a) spřežkový pravopis

b) diakritický pravopis

c) analogický pravopis

15. Petr Chelčický odmítal husitský radikalismus i středověké rozdělení společnosti, požadoval rovnost všech lidí, odmítal násilí a války. Svůj postoj objasnil v díle:

- a) Siet' viery pravé
- b) O boji duchovním
- c) Knížky o svatokupectví